

המלצות להערכות המשטרה בירושלים לקראת חודש הרמדאן וחגים חופפים

23/3/22

החודשיים הקרובים יהיו גדושים בימי מועד לישראלים ופלסטינים: חודש הרמדאן צפוי להתחיל ב-2 באפריל ויימשך חודש. מיד אחריו יחולו שלוש ימי עיד אלפיטר.

חג הפסח החל מה-16 באפריל יחפוף לשבוע השלישי של הרמדאן אז מתגברת הפעילות הדתית של החודש המוסלמי.

ראש חודש אייר בתחילת מאי יחפוף לימי השיא של סיום הרמדאן ותחילת עיד אלפיטר. בתחילת מאי יום הזיכרון ויום העצמאות יחפפו עם הימים האחרונים של עיד אלפיטר. ב-15 למאי יחול יום הנכבה וב-29 במאי יום ירושלים.

מדובר אם כן בחודשיים דחוסים בימים דתיים ולאומיים שבחלק ניכר מהם עשרות ומאות אלפי ישראלים ופלסטינים מגיעים לעיר העתיקה, הכותל המערבי והר הבית/חרם א-שריף.

כבר כעת מתחוללות תקריות אלימות באזור העיר העתיקה, מפיזור כוחני ואלים של המוני פלסטינים בשער שכמ בידי המשטרה ביום החג המוסלמי אלאסראא ואלמערג¹ ועד לאירועים בשבועות האחרונים בהם פלסטינים דקרו שוטרים בשער הר הבית/חרם א-שריף ונורו למוות².

גורמים ישראלים שונים בממשלה, במשטרה ובזרועות הביטחון הצהירו לאחרונה על כוונות להתנהל בזהירות ולנסות להימנע מהסלמה במהלך הרמדאן. כמה דוגמאות הן ההודעה שבניגוד לשנה שעברה וכפי שעשתה לראשונה, המשטרה לא תחסום הפעם את המדרגות בשער שכמ; ההחלטה להימנע מהריסות בתים במהלך הרמדאן; פגישה ששר החוץ לפיד קיים עם מלך ירדן על רקע הרצון להפיג את המתרחש בירושלים לקראת חודש הרמדאן.

מדובר בצעדים נחוצים, אך עם זאת יש צורך גם בטיפול בשורש הבעיות הנוצרות בין השאר במדיניות הישראלית ובפעילות המשטרה.

חלק מהעיונות המשמעותיים בין המשטרה ותושבי מזרח ירושלים פורצים תוך כדי פעולות שהמשטרה יוזמת. הדוגמאות הבולטות מהשנים האחרונות הן הפשיטות היומיומיות לאורך חודשים ארוכים של כוחות יס"מ ומג"ב אל תוך שכונת עיסאווייה, מניעה בכוח של הנפת דגלי פלסטין בהפגנות ובכלל זה מעצר של מניפי הדגלים, חסימת המדרגות ברחבת שער שכמ ברמדאן של שנת 2021 והפיזור האלים של אסיפות המחאה והתמיכה בתושבי שייח ג'ראח בשנה שעברה. המשטרה טוענת שפעולותיה אלו נדרשות מסיבות ביטחוניות או לשם שמירה על הסדר, אולם בפועל הן תמיד כוללות שימוש נרחב בכוח ופגיעה בזכויות הבסיסיות של הציבור הפלסטיני כלפיו הן מופנות. עד היום, גם כשהמשטרה נוכחת שהפעולות שלה אינן תורמות לשמירה על הסדר אלא להפך - מביאות להסלמה, היא אינה נסוגה מהן, או נסוגה מהן באיחור רב.

בהשוואה לקלות שבה המשטרה מרשה לעצמה להגביל את חופש התנועה וחופש הביטוי של תושבי מזרח ירושלים, בולט האופן שבו היא מאפשרת פעילות לאומנית יהודית – כולל כזו הכוללת ביטויים גזעניים אלימים ומאיימת על עצם הנוכחות הפלסטינית - בלב שכונות פלסטיניות.

לצד הפעילות הדתית האינטנסיבית של יהודים ומוסלמים במהלך חודש אפריל ומאי, מתוכננים גם האירועים הבאים. במהלך חול המועד פסח (אשר יחול השנה במחצית השנייה של הרמדאן) צפויים ארגונים דוגמת עטרת כהנים לקיים סיורים רבי משתתפים אל הרובע המוסלמי ובטן אל-הואו

¹ ניר חסון, "עשרות פלסטינים התעמתו עם שוטרים בשער שכמ: בת 11 נפצעה מרימון הלם", הארץ 28 בפברואר, 2022

² ניר חסון, "שני שוטרים נפצעו בינוני בפיגוע דקירה בעיר העתיקה בירושלים: הדוקר נורה למוות", הארץ 7 במרץ, 2022

שבלב סילואן – שניהם אתרים שבהן משפחות פלסטיניות רבות מאוימות בתביעות פינוי; בראש חודש אייר שיחול השנה בימי השיא של הרמדאן תנועות המקדש ירצו לקיים את מצעד "סיבוב השערים" המתקיים בכל ראש חודש בלב הרובע המוסלמי מסביב להר הבית. תנועות המקדש ידרשו לאפשר כניסת יהודים אל הר הבית/חרם א-שריף גם בעשרת הימים האחרונים של הרמדאן שבו בשל התגברות הפעילות הדתית נהוג לאפשר למוסלמים בלבד להיכנס אליו; וכמובן ביום ירושלים ארגוני ימים מתכננים לצעוד דרך הרובע המוסלמי במצעד הדגלים הכולל קריאות גזעניות, השחתת רכוש ואף מעשי אלימות נגד פלסטינים, בלב הרובע המוסלמי.

על המשטרה להתייחס אל תושבי מזרח ירושלים כציבור אשר אותו המשטרה משרתת, ושתפקידה כולל שמירה על שגרת חייו ועל יכולתו לציין אירועים דתיים ולאומיים. אירועי אלימות אינם חזות הכל, ותגובה שקולה ומידתית להם לא רק ראויה אלא אף תועיל לשקט בעיר.

על בסיס זאת ולאור האתגרים הצפויים למשטרה מחד ודפוסי הפעולה שתוארו לעיל ושיש להם חלק בהתפרצויות האלימות של השנים האחרונות מאידך, מובאות להלן המלצותינו להערכות אפשריות אחרת:

1. **ראוי שהמשרד לביטחון פנים יקים צוות התערבות אזרחי.** המשטרה מתקשה להגיב בגמישות הדרושה נוכח משברים מתפתחים. ברירת המחדל של שימוש בכוח מאסיבי יותר תורמת להחרפתם. אנו ממליצים על הקמתו של צוות המורכב מנציגות של המשטרה ביחד עם גופים אזרחיים שונים שיקיים חשיבה משותפת רציפה עם המשטרה לגבי אופן פעולתה במזרח ירושלים, ייעץ לה במצבי משבר ובמקרה הצורך גם ידרוש ממנה לשנות את הפעולות שלה. גוף כזה יקיים קשר שוטף עם פיקוד המשטרה כמו גם עם תושבי מזרח ירושלים. תהיה לו היכולת לבחון תרחישים שונים תוך שהוא לוקח בחשבון את הצרכים של תושבי מזרח העיר. בצוות זה יהיו שותפים נציגות של השר לביטחון פנים ועיריית ירושלים. אנו ממליצים גם על השתתפותם של מומחים ליישוב סכסוכים וארגוני חברה אזרחית.
2. **יש להקטין את היקף השימוש בכוחות משמר הגבול.** כוחות משמר הגבול אינם מתאימים לפעולות שיטור ומגע קרוב עם תושבי העיר. בעימותים רבים בא לידי ביטוי ההבדל בין התנהגותם של שוטרי המשטרה הכחולה לבין שוטרי משמר הגבול שהם לאמיתו של דבר חיילים. בעוד הראשונים יודעים לפעול גם בצורה אשר מפחיתה אלימות ומרגיעה עימותים, האחרונים ממהרים לא פעם להפעיל כוח ואין להם יכולת להידבר עם הפלסטינים שמולם. מדובר בהבדלים של גיל, הכשרה ומנטאליות אשר נותנים עדיפות רבה לשוטרים על פני חיילי מג"ב. כהונתו של ניצב יורם הלוי כמפקד מחוזי ירושלים הונהג פרויקט "מירוק לכחול" אשר נועד להקטין את היקף הפעילות של כוחות משמר הגבול במזרח ירושלים ולהחליף אותם בשוטרי המשטרה האזרחית. הלוי התגאה בפרויקט הזה, סיפר בתקשורת על תרומתו בהקטנת היקפי האלימות ואף הודה שחלק מהאחריות על עימותים בין כוחות הביטחון ותושבי מזרח ירושלים נעוצה בשימוש המופרז במשמר הגבול. עם פרישתו של הלוי הופסק גם הפרויקט בידי מחליפו. ראוי שהמשרד לביטחון פנים יורה על החזרת פרויקט "מירוק לכחול" ויוקצו התקציבים הדרושים לכך. בנוסף, ככל שיימשך השימוש בכוחות משמר הגבול עליהם לעבור הכשרות מיוחדות לדרכי פעולה ראויות ויעילות עם אוכלוסיית מזרח ירושלים.
3. **יש לפתח אסטרטגיה משטרתית של שיתוף פעולה עם גופים שיותר מקובלים על תושבי מזרח ירושלים.** המציאות היא שמצד אחד המשטרה אינה נתפסת כגוף לגיטימי בעיני רבים מתושבי מזרח ירושלים, בוודאי לא כשהיא מכתובה התנהלות כאמור במקומות כמו שער שכם והר הבית/חרם א-שריף. מנגד, שוטרים רבים ובוודאי חיילי משמר הגבול מונחים לראות בתושבי מזרח ירושלים איום ולא תושבים שתפקידה של המשטרה לשרת. עד ליישומם של מעבר "מירוק לכחול" (ראו לעיל), וחיזוקו של השיטור הקהילתי, יש לפעול לתיאום מול גורמים פלסטינים מקובלים. ניתן ללמוד מעילותן של פעולות הרשויות בזמן הקורונה בתיאום עם התארגנויות מזרח ירושלמיות קהילתיות. יש לשוב לתיאום עם אנשי הווקף, כשותף חשוב בניהול הר הבית/חרם א-שריף בכלל ובהתמודדות עם מתיחות בפרט.
4. **על המשטרה לראות לנגד עיניה את חופש התנועה והפולחן של מוסלמים.**

5. **המשטרה צריכה להקפיד על קיום הסטטוס קוו בהר הבית/חרם א-שריף.** ובהתאם, ככל שיש להכריע בין זכויות מתנגשות, יש להעדיף את חופש הפולחן של מוסלמים על פני זכויות הביקור של יהודים.
6. **הימנעות מפעולות שמשבשות ימי חג מוסלמים או את שגרת החיים של ציבור נרחב.** בכלל זה סגירת רחובות הומים לתנועה, מניעת זכות המחאה, איסור שהייה באזור שער שכם או בכניסות האחרות לעיר העתיקה, ובמיוחד הימנעות מהטלת הגבלות על ההגעה אל או שהייה בהר הבית/חרם א-שריף.
7. **המשטרה צריכה למנוע קריאות גזעניות ואלימות באירועים מאובטחים.**
8. **על המשטרה לפעול באופן מידתי, שמונע מתקריות נקודתיות להתפתח לגל של אלימות, ולהימנע מענישה קולקטיבית.** על המשטרה להתמקד בתגובה נקודתית לאירועי אלימות, ולהימנע מתגובה אשר פוגעת בציבור נרחב – ועל אחת כמה וכמה בימים הרגישים של הרמדאן. כך למשל, סגירת שערי העיר העתיקה בעקבות אירוע בטחוני במקום להסתפק בבידוד נקודתי של המקום הרלבנטי עלולה לייצר עימותים חדשים בין כוחות המשטרה ואלפי מוסלמים המגיעים לשם ברמדאן. סגירת אזורים בפני פלסטינים ללא צורך אמיתי, הפעלת בואש, רימוני הלם ואלימות שוטרים כלפי עוברי אורח אקראיים ובמיוחד מניעת כניסה להר הבית/חרם א-שריף או פינוי השוהים בו – כל אלו הן פרקטיקות פוגעניות ביותר שעל פי הניסיון גם מובילות להתפשטות של אלימות.
9. **הצבת כוחות משטרה ולא משמר הגבול באזור העיר העתיקה.**